

Добаев К.Д., Санийе Учкач

БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРДИН КЕСИПТИК ДАЯРДЫГЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ ИШИНИН АКТУАЛДУУЛУГУ

Добаев К.Д., Санийе Учкач

ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Dobaiev K. D., Saniye Uchkach

THE FORMATION OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS

УДК: 605.27(143.17)41

Макалада келечекте мугалимдик кесипти тандаган жаш адистин кесиптик даярдыгын калыптандыруунун жалпы методологиялык, теориялык жана педагогикалык аспектилеринин күндүн актуалдуу маселеси катары ички мазмуну ачылып, структурасы берилет.

В статье рассматриваются общеметодологическое, теоретическое и педагогическое содержание формирования профессиональной подготовки будущих учителей и предлагается структура работы в этой области.

This article discusses General methodological, theoretical, and pedagogical content of formation of professional preparation of future teachers and the structure of work in this area.

Учурда билим берүү системасы бардык өлкөнүн экономикасынын жана коомунун туруктуу өнүгүшүн камсыздаган негизги факторлордун бири болуп калды. Алдын ала даярдык этабын өтүү менен, Кыргызстан дүйнөлүк коомчулуктун саясий, экономикалык жана билим берүү жана тарбиялоо процессине батыл аралашууга максималдуу түрдө даяр экендиги анык.

Кыргызстандын жалпы дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграцияланышы, билим берүү парадигмасын алмаштыруусу, анын улуттук жаңы моделин калыптандыруу процесси педагогикалык кадрларды даярдоонун сапаты жөнүндөгү маселени да көңүлдөн сырткары калтырган жок.

Учурдагы коом жаңы идеяларды кабыл алууга жөндөмдүү, стандарттуу эмес чечимдерди кабыл ала билген, инновациялык процесстерге жигердүү аралаша ала турган, алдыда турган жана жаңыдан пайда болгон кесиптик милдеттерди туруктуу жана компетенттүү чечүүгө даяр педагогдорго муктаж.

Заманбап билим берүү системасы жана масштабдуу, кенен, жаңыча ой жүгүрткөн заманбап менеджерлери жок туруп, биз инновациялык экономиканы түзүүгө кудуретибиз жетпейт. Техникалык жана кесиптик билим берүүнү бардык деңгээлдерде өнүктүрүүгө багытталган адекваттуу чараларды кабыл алуу зарыл.

Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын милдети – дүйнөлүк стандарттардын деңгээлинде билим берүү, ал эми алардын алдыңкыларынын дипломдору дүйнөнүн бардык жеринде таанылышы зарыл.

Бүгүн бизге ой жүгүртүүнүн инновациялык

тибине жана өнүккөн дүйнө таануу маданиятына эгедер педагогдор керек. Бүгүнкү социалдык-экономикалык абалда билим берүү системасынын ролу жогорулап жатат. Коомдун сабаттуулугу маданий, социалдык, экономикалык жана этникалык көйгөйлөрдү чечүүдө эң негизги, башкы нерсе болуп саналат.

Андыктан мугалимдерди даярдоону өркүндөтүү дайым актуалдуу маселе, анткени коомдун социалдык-экономикалык максат-милдеттери өзгөрүп, мугалимдердин кесиптик даярдыгына жаңы талаптар пайда болууда. Педагогикалык кадрларды даярдоо маселелери мамлекеттик ченемдик документтерде да каралып келет. Аларда негизги маселелердин бири катары адистерди даярдоонун сапатын арттыруу маселеси каралган. Бул максат-милдеттерди чечүү үчүн билим берүүнү башкаруунун эффективдүү системасын түзүү зарыл. Ал өз кезегинде кесиптик милдеттерди өз алдынча жана чыгармачыл мүнөздө чечүүгө жөндөмдүү, кесиптик ишмердиктин инсандык жана коомдук маанилүүлүгүн түшүнө билген, анын жыйынтыгына жоопкерчиликтүү, атаандаштыкка туруктуу адисти калыптандырууну камсыздайт.

Учурда коомдогу болуп жаткан өзгөрүүлөр билим берүүгө болгон талапты дагы өзгөрттү жана андан ыкчамдыкты (мобилдүүлүктү), өнүгүүнүн жана экономиканын талаптарына дал келүүчүлүктү талап кылууда.

Азыркы коомдо туруктуу жашоо, өнүгүү жана прогрессивдүүлүк үчүн социалдык институттардын системасы түзүлгөн. Мектеп алардын бири болуп эсептелет жана көздөгөн максаты боюнча коомдун келечегин, анын өнүгүүсүн камсыз кылуу милдети менен айырмаланып, келечекти утурлай багыт алуу менен коомдун алдында жүрүшү шарт.

Анын турмушу жана ишмердиги мыйзамдуу нормалар боюнча курулушу зарыл. Алар бүгүн потенциалда гана болсо, эртең реалдуу күчкө ээ болот. Бул максатка ылайык өсүп келе жаткан муунду максаттуу түрдө терең билимдүү, маданияттуу, ыймандуу, чыгармачыл активдүү жана социалдык жактан жетилген инсан кылып тарбиялоо зарыл.

Болочок мугалимдин кесиптик даярдыгынын негизги идеяларын анын ишмердигинин объектисинин өзгөчөлүктөрүнө басым жасоо менен иликтөө, бүтүндөй педагогикалык процесс катары “Педаго-

гикалык билим берүүнүн концепциясында” сунушталган. Концепцияда кесиптик билим берүүнү реформалоонун маңызы шартталат, аны болочок адисти калыптандыруунун көз карашынан (жекелик аспектиден), кабыл алган билимдердин мазмунуна жана структурасына өзгөртүүлөрдү киргизүү (мазмундук аспект), стандарттуу чыгармачыл-кесиптик милдеттерди чечүүдө алган билимдерин практикалык иш аракетте пайдалана билүү жана өз алдынча жөнгө салуу ыкмаларына үйрөтүү (технологиялык аспект) көз карашынан кароо зарыл. Ошондуктан азыркы шартта эффективдүү педагогикалык ишмердүүлүк жүргүзүү үчүн, педагогикалык кадрларды даярдоо системасы учурдагы коомдун мугалимге болгон социалдык талаптарына ылайык, педагогикалык билим берүүнүн максаттарын, анын мазмунун жана технологияларын өзгөртүүсү зарыл. Педагогикалык билим берүүнүн түзүлүп калган структурасы жалпысынан болочок мугалимди эмнелерге окутуу керек, негиздүү жалпы теориялык даярдык берүү, билимдердин пайдубалын калыптандырууну чагылдырат.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын мугалимдерди даярдоочу жогорку окуу жайларында кесиптик билим берүүнүн сапатын жогорулатууга багытталган белгилүү бир тенденциялар түзүлгөндүгүн, кесипкөй компетенттүү адистерди даярдоонун негизги максат-милдеттери аныкталгандыгын айтууга болот. Белгилей кетүүчү нерсе, педагогикалык кадрларды даярдоо проблемасы, албетте, жок эмес, бирок алар чечилип жатат. Жогорку окуу жайларынын милдети – аларды практика жүзүндө ишке ашыруу.

Мектептин ишине билим берүү жана инсанды тарбиялоо, жана да ата-энелер менен иш алып баруу иши кирет. Бул багытты “өз ара ишмердик”, “кызматташуу”, “чогуу иш алып баруу” түшүнүктөрү биринчи планга чыгат.

Мектеп менен үй-бүлөнүн өз ара чогуу иш алып баруусу жалпы педагогикалык процессте эң зарыл шарттардын бири болуп эсептелет.

Ата-энелер коомчулугу менен өз ара конструктивдүү мамиле түзүү проблемалары, аларга педагогикалык, психологиялык колдоо көрсөтүү, үй бүлөгө социалдык институт катары, ата-энелерди жалпы педагогикалык процеске аралаштыруу маселелери Кыргызстандын бир катар белгилүү окумуштуулары И.Бекбоев, Э.Мамбетакунов, А.Мамытов, Н.Асипова, А.Калдыбаева, Н.Имаева, ал эми Казакстандык окумуштуулар Г.А.Уманов, Н.Д.Хмель, С.А.Узакбаева, Г.К.Байдельдинова жана Р.М.Коянбаеванын эмгектеринде изилдөөгө алынган.

“Мугалимдин кесиптик даярдыгынын теориялык негиздери” аттуу монографиясында Н.Д.Хмель мындай деп белгилейт: “Окуучулар үй бүлөдө өтүп жаткан педагогикалык процесстин курамдык бөлүгү экендигин жана анын натыйжасы алардын ата-энелеринин аларды башкаруусунан олуттуу көз каранды экендигин эске алсак, эки педагогикалык процесс – үй бүлөлүк жана мектеп-

тик, өз ара тыгыз байланышкан деп айтууга болот” (1: 146).

Балдарды үй бүлөдө тарбиялоону бирдиктүү педагогикалык процесс катары кароо менен, педагог алгач анын практикалык тарабын, балдардын ишмердигин уюштуруунун демилгелөөчү башталмасы ата-энелер боло тургандыгын эске алуусу зарыл. Ошондой эле үй бүлөдөгү тарбиялык иштин негизи болуп ата-энелердин көзөмөлү жана жетекчилиги астында балдарды ар кандай ишмердиктерге аралаштыруусу эсептелерин белгилей кетүү керек.

Анткен менен мында балдардын ар кандай максаттуу ишмердигинин педагогикалык процесстеги ордун жана маанисин аныктоочу кээ бир жалпы жоболорго көңүл буруу зарыл, алар:

– Ишмердүүлүк системалуу, ыраттуу мүнөзгө ээ болуп, педагогикалык милдеттерди жана инсандын өнүгүүсүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен акырындап татаалдашат;

– Маанилүү жагы болуп ишмердүүлүктүн ыкмаларын жана түрлөрүн үйрөтүү эсептелет;

– Инсанды калыптандырууда ишмердүүлүктүн максатынын жана себептеринин дагы өзгөчө таасири боло тургандыгын эске алуу керек жана ал аныкталган учурда коомдук маңыздуу нравалык маселелерине негизденүү зарыл;

– Ишмердүүлүктүн натыйжалуулугу баланын активдүүлүк деңгээлинен да көз каранды.

Демек, инсандын максаттуу активдүүлүгү ар кандай ишмердүүлүктө чагылдырылышы мүмкүн. Ал эми үй-бүлөнүн туура уюштурулган педагогикалык процесси ага системалуулукту берип турат. Үй-бүлөнүн педагогикалык процесси эки тараптуу мүнөзгө ээ: биринчиси, ата-энелер менен балдардын, педагог менен ата-энелердин, педагог жана балдардын өз ара аракеттенүүсү, экинчиси, албетте, эки тараптын тең милдеттүү түрдөгү ишмердүүлүгү.

Философиялык, дидактикалык жана психологиялык-педагогикалык адабияттарды анализдөөнүн, жана да педагогдорду тарбиялоо тармагындагы өздүк тажрыйбанын негизинде азыраак иштелген (иликтенген) көйгөйлөрдүн бири болуп болочок мугалимдердин ата-энелер менен иш алып баруусу экендиги аныкталды. Ушуга байланыштуу, болочок мугалимди ата-энелер менен иш алып барууга даярдоонун практикалык зарылчылыгы менен аны ишке ашыруунун теориясы менен методикасынын толук деңгээлде иштелбегендигинин ортосундагы карама-каршылыктарды жоюу зарылчылыгы келип чыгып олтурат.

Учурдагы заманбап талаптарга ылайык, болочок педагогдун ата-энелер менен иш алып баруусун эффективдүү калыптандырууну камсыз кылуучу шарттарды аныктоо биздин изилдөөнүн негизги проблемасы болуп эсептелет.

Билим берүүнү гумандаштыруунун учурдагы шартында бул проблеманын актуалдуулугу, теориянын жана практиканын жеткиликтүү эмес деңгээлде иштелгендиги, аны калыптандыруунун илимий-негизделген методикасынын жоктугу болочок муга-

лимдердин кесиптик компетенттүүлүгүн арттыруу жанга алардын окуучунун окутуу-тарбиялоо процесинде ата-энелер менен иш алып баруу аракеттеринин деңгээлин кыйла башка нукта өнүктүрүү жана көтөрүү күндүн кечиктирилгис талабы экендигин эстен чыгарбашыбыз керек.

Адабияттар:

1. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителей в педвузах.– Москва: Педагогика, 1998.
2. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык негиздери. – Бишкек, 2004.

Рецензент : п.и.д., профессор Батаканова С.Т.
